

них екосистем доцільним є збереження всього заплавно-борового комплексу в околицях с. Ковалеве у статусі ландшафтного заказника місцевого значення. Він стане цінним об'єктом ландшафтного рівня охорони біорізноманітності природно-заповідної мережі Котелевського району та ключовою територією регіональної екологічної мережі.

Література

1. Амирханов А.М., Тишков А.А. Сохранение биоразнообразия. – М., 1999. – С. 27-28.
2. Байрак О.М., Проскурня М.І., Стецюк Н.О. та ін. Еталони природи Полтавщини. Розповіді про заповідні території. Науково-популярне видання. – Полтава: Верстка, 2003. – 212 с.
3. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавської області. – Полтава: Верстка, 2005. – 248 с.
4. Голубець М.А. Біотична різноманітність і наукові підходи до її збереження. – Львів: Ліга-Прес, 2003. – С.19-26.
5. Діденко І.П., Стецюк Н.О. Сучасний стан та структура ценопопуляцій видів роду *Fritillaria* L. у деяких місцезнаходженнях Полтавської області // Інтродукція рослин. – 2007. – №2. – С. 34-37.

ПРИРОДНІ ЯДРА ПСІЛЬСЬКОГО ЕКОЛОГІЧНОГО КОРИДОРУ ЯК СКЛАДОВА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОМЕРЕЖІ

Стецюк Н.О., Ханнанова О.Р.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Для Полтавської області, яка розташована в межах Лівобережного Придніпров'я – найбільш окультуреного регіону лісостепової зони України, проблема збереження біорізноманіття, ландшафтів, стабілізації екологічної рівноваги, підвищення продуктивності екосистем, охорони здоров'я населення є надзвичайно актуальною. Указані проблеми вирішуються різними шляхами. Одним із загальноприйнятих є природозаповідання, що передбачає повне або часткове вилучення з господарської діяльності цілих природних екосистем, які здатні до гомеостазу і є репрезентативними або унікальними природними комплексами. Однак, заповідні території не повною мірою забезпечують охорону біорізноманітності через свою територіальну обмеженість. Тому оптимальним шляхом вирішення проблеми є розбудова екомереж – пан європейської, національної, регіональної (на території Полтавської області).

Екомережа – це єдина просторова система, яка створюється з метою поліпшення умов для формування здорового довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу регіонів України, повноцінного збереження біологічного і ландшафтного різноманіття, місць оселення і зростання цінних і рідкісних видів рослинного і тваринного світу, їх генетичного фонду, шляхів міграції тварин, а також інших природних комплексів шляхом поєднання територій і об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища [4].

Відповідно до завдань та структури регіональна екологічна мережа (РЕМ) складається з трьох основних компонентів: природних ядер або біоцентрів (природно-заповідних територій, які забезпечують охорону екосистем та популяцій певних видів); системи «екокоридорів» (з'єднують ядра, чим забезпечують можливість міграції та розселення видів); буферних зон (захищають всі компоненти екомережі від антропогенного тиску).

Згідно проекту розбудови РЕМ для Полтавської області виділено три ре-

гіональні екологічні коридори вздовж долин головних приток р. Дніпро – Ворсклянський, Псільський, Сулинський [1]. Актуальним на сьогодні є питання проектування буферних зон. Найбільш відпрацьованими структурними елементами РЕМ є природні ядра. Результати напрацювань цього напрямку дозволяють оптимізувати природно-заповідну мережу (ПЗМ) полтавського регіону.

Природне ядро – один із основних структурних елементів екомережі. Як правило, це – функціонуючі та перспективні об'єкти природно-заповідного фонду та інші території особливої охорони. Для того, щоб ядра виконували повною мірою роль ключових осередків дикої природи та позитивно впливали на навколишнє середовище, вони повинні мати значні площі (не менше тисячі гектарів) і високий охоронний статус (загальнодержавний та міжнародний) [4].

У межах Псільського екокоридору виділено п'ять основних природних ядер: в середній течії Псла – два (Гадяцьке та Шишацьке) та нижній течії – три (Псільсько-Говтвянське, Нижньопсільське та Кременчуцьке). Вздовж Псільського екокоридору функціонують 39 природно-заповідних об'єктів. Із них два об'єкти загальнодержавного значення (ландшафтні заказники: Короленкова дача, Нижньопсільський); 38 – місцевого значення, серед яких: 25 заказників (ботанічних – 14, гідрологічних – 2, загальнозоологічних – 1, ландшафтних – 8); 11 заповідних урочищ; 4 пам'ятки природи (ботанічних – 1, геологічних – 2, комплексних – 1) [2].

Рослинність Псільського екокоридору представлена в основному лісами (широколистяними – дібровами, здебільшого заплавленими, та різновіковими культурами сосни звичайної, а також тополівниками та мішаними) – степами, луками, болотами, прибережно-водною і водною рослинністю. Ліси вздовж екокоридору виявленими найбільшими площами у Гадяцькому районі; їх площа зменшується у південному напрямку. Залишки степів займають найменші площі серед природних екосистем. Серед степової рослинності долини р. Псел виявлені ценози рідкісних рослин, занесені до Зеленої книги України. Лучні ценози вздовж Псільського екокоридору займають незначні площі, найчастіше мають периферійне положення (у вигляді смуг або плям) навколо лісових та заболочених ділянок. Гідрофільні екосистеми – прибережно-водні, водні, болотні мають найстабільнішу структуру і склад [3]. Проте, дані біоцентри за своєю територією не повністю охоплюють лісові масиви у Гадяцькому районі, де виявлено ряд цінних бореальних елементів. Недостатньо охоплені охороною луки у Шишацькому та Великобагачанському районах. Спостерігається також незначна представленість у біоцентрах степової рослинності.

Отже, більшість із природно-заповідних об'єктів спрямовані на охорону окремих компонентів природи (ботанічні, зоологічні, гідрологічні заказники). Проте на сьогодні доцільніше здійснювати збереження природних комплексів на ландшафтному рівні. Виконання цих функцій найповніше забезпечують об'єкти ландшафтного рівня охорони – ландшафтні заказники та регіональні ландшафтні парки (РЛП). Зокрема, в пониззі р. Псел функціонує РЛП «Кременчуцькі плавні» та ландшафтний заказник «Білецькіє плавні», що є з'єднувальними елементами Псільського регіонального екокоридору із Дніпровським національним. Цінними осередками біорізноманітності є проєктований РЛП «Гадяцький» та перспективний РЛП «Шишацький», які мають об'єднати цільно розміщені, незначні за площею природно-заповідні об'єкти у велику територію та забезпечити охорону цінних природних комплексів, що не входять до складу об'єктів природно-заповідного фонду.

Псільський регіональний екокоридор проходить у межах Полтавської області територією Гадяцького, Зінківського, Миргородського, Великобагачанського, Глобинського, Козельщанського, Кременчуцького, Решетилівського та Шишацького адміністративних районів. Упродовж останнього десятиліття науковцями Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка (доктором біологічних наук О.М. Байрак, кандидатами біологіч-

них наук Н.О. Стецюк, М.В. Слюсарем) здійснено ряд комплексних досліджень щодо оцінки стану та показників біорізноманітності існуючих та перспективних природно-заповідних територій адміністративних районів у межах Псільського екокоридору. Найбільшим потенціалом характеризується ПЗМ Козельщинського району. У Решетилівському та Великобагачанському районах визначені перспективні ключові території. Найскладніша ситуація склалась у Шишацькому, Великобагачанському, Миргородському районах, відсоток заповідності яких найнижчий у Полтавській області, біорізноманітність багатьох перспективних природних ядер на даний час не захищена заповідним режимом, тому є нагальна потреба у створенні системи заказників, які у перспективі виконуватимуть роль ключових територій Псільського екокоридору. Для всіх досліджених районів визначені шляхи оптимізації ПЗМ з метою розбудови РЕМ [].

Отже, оптимізація ПЗМ Полтавської області є першим етапом розбудови РЕМ. Її успішна реалізація забезпечить охорону ландшафтів та біотопів, необхідних для функціонування біоцентрів.

Література

1. Байрак О.М. Розробка «Програми розбудови регіональної екологічної мережі Полтавської області на період до 2015 року» // Світ довкілля. – 2008, вересень. – №11. – С. 7-12.
2. Байрак О.М. Сучасний стан та перспективи розбудови регіональної екомережі Полтавської області // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Серія «Екологія. Біологічні науки». – Випуск 5 (63). – Полтава, 2008. – С. 99-109.
3. Байрак О.М., Стецюк Н.О., Слюсар М.В. Характеристика ключових територій Псільського екокоридору регіональної екомережі (Полтавська область) // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Серія «Екологія. Біологічні науки». – Випуск 5 (52). – Полтава, 2002. – С. 159-167.
4. Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №47. – С. 405.

ПРИРОДНО-ЕКОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО РОЗСЕЛЕННЯ ПОЛТАВЩИНИ

Сухенко Є.О., Федій О.А.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Функціонування природної системи в межах області є суттєвим фактором, що вплинув на виникнення населених пунктів в результаті заселення території, розвиток виробничої сфери, особливо сільського господарства, а екологічний стан навколишнього середовища все більше стає визначальним у якості життя населення.

Природно-екологічні особливості Полтавщини (рівнинний рельєф, родючі ґрунти, м'який клімат тощо) є сприятливими для розселення сільського населення та їх комплексного соціально-економічного розвитку. Орографічні умови формування сільських поселень є оптимальними для сільськогосподарського виробництва, транспортного сполучення. Сучасний стан і територіальну структуру сільських поселень Полтавської області значною мірою визначили природні передумови та географічне положення. У їх положенні по відношенню до форм рельєфу, річкової сітки, узбережжя водойм відображається взаємодія